

Ольга Данилівна ВИТВИЦЬКА

доктор економічних наук, професор кафедри публічного управління та менеджменту інноваційної діяльності, Національний університет біоресурсів і природокористування України

ORCID ID:0000-0002-2510-3562

E-mail: Vod1010@ukr.net

Оксана Богданівна СЛИВІНСЬКА

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту, ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»

ORCID ID: 0000-0003-0004-9288

E-mail: oksanasluvinska@ukr.net

ІНСТИТУЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНІ ЗРУШЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Витвицька О.Д., Сливінська О.Б. Інституційно-інноваційні зрушення в умовах глобалізації. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2021. Том 6. № 3. С. 79 – 86.

Анотація

Вступ. Стаття присвячена вивченню актуального питання формування інституційно-інноваційних змін в умовах глобалізаційних викликів. Важливу роль відіграють установи, які виконують функції надання спеціалізованих послуг суб'єктам господарювання з метою найкращої реалізації їхніх інтересів та подальшої інтеграції в єдину економічну макросистему.

Мета дослідження – обґрунтування основних положень трансформації інституційно-інноваційного середовища України в сучасних умовах глобалізації.

Результати. На основі існуючих підходів запропоновано інституцію розглядати, як комплекс законів, правил, норм, котрі регулюють суспільні відносини, що забезпечуються органами влади та закладами, які їх виконують. Здійснено аналіз діяльності інноваційних інфраструктур в Україні та визначено їх місце в світових рейтингах. Запропонований поділ інституційно-інноваційного середовища з урахуванням низки факторів. На основі цілей сталого розвитку 2030 розкрито основні положення розвитку інновацій та інституцій. Сформовані перспективні напрями формування інституційно-інноваційних змін за рекомендаціями Європейської економічної комісії ООН. Наведений набір інструментів політики втручання державного сектору, які опрацьовано в інших країнах.

Висновки. Нові підходи до інфраструктури інновацій в Україні сьогодні є найактуальнішим питанням організаційного забезпечення як вітчизняних наукових установ, так і бізнес-організацій. Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні оцінки масштабів та якості інноваційної політики, інституцій і процесів в Україні з урахуванням сучасних глобалізаційних викликів.

Ключові слова: інституція, інноваційні зрушення, глобалізація, виклики, зміни.

Olha VYTVYTSKA

Doctor of Economics, Professor of the Department of Public Administration and Innovation Management, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Oksana SLYVINSKA

PhD in Economics, Associate Professor of Accounting and Auditing,
SE NULES of Ukraine «Brzezany Agrotechnical Institute»

INSTITUTIONAL AND INNOVATIVE CHANGES UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Vytvytska O., Slyvinska O. Institutional and innovative changes under the conditions of globalization. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2021. Volume 6. № 3. pp. 79 - 86.

Abstract

Introduction. *The article is devoted to the study of the formation of institutional and innovative changes in the context of globalization challenges. An important role is played by institutions that perform the functions of providing specialized services to economic entities in order to realize their interests better and for the further integration into a single economic macrosystem.*

The purpose of the study is to substantiate the main provisions of the transformation of the institutional and innovative environment of Ukraine in modern globalization.

Results. *Based on the existing approaches, it is proposed to consider the institution as a set of laws, rules, norms that regulate public relations, provided by the authorities and institutions that implement them. The analysis of the activity of innovation infrastructures in Ukraine is carried out and their place in the world rankings is determined. The division of the institutional and innovative environment taking into account a number of factors is offered. Based on the 2030 Sustainable Development Goals, the main provisions for the development of innovations and institutions are revealed. Perspective directions of formation of institutional and innovative changes according to the recommendations of the European Economic Commission of the United Nations are formed. A set of public sector intervention policy tools developed in other countries is presented.*

Conclusions. *New approaches to the infrastructure of innovation in Ukraine today are the most pressing issue of organizational support for both domestic research institutions and business organizations. Prospects for further research are to substantiate the assessment of the scale and quality of innovation policy, institutions and processes in Ukraine, taking into account current globalization challenges.*

Keywords: *institution, innovative development, globalization, challenges, changes.*

JEL classification: O13, O32, Q20, Q40

Вступ

Інституційно-інноваційні зрушення як процес взаємопов'язані із кількісними та якісними змінами, які здійснюються у часових, структурних, матеріальних, суспільних, інноваційних та глобалізаційних аспектах. Важливу роль відіграють інститути, які виконують функції надання спеціалізованих послуг суб'єктам господарювання з метою найкращої реалізації їх інтересів та подальшої інтеграції у єдину економічну макросистему. Динаміка розвитку інноваційної інфраструктури відбувається через зміну кількості структурних елементів функціональних компонентів інноваційної інфраструктури, особливостей їх використання та організації.

Питання впровадження інституційно-інноваційних перетворень в економіку України з врахуванням глобалізаційних вимог досліджується в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: П. Бергера, Д. Норта, В. Геєця, С. Ілляшенка, Л. Федулової, С. Ніколаєнка, О. Морозова, П. Перерви та ін.

Науковий вклад наведених вище вчених у вирішенні питань інституційно-інноваційних зрушень має високу значущість. Проте слід зазначити, що актуальність даної тематики набирає нового значення з урахуванням глобалізаційних сучасних викликів.

Мета та завдання статті

Завданням дослідження є обґрунтування основних положень трансформації інституційно-інноваційного середовища України в сучасних умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу

Поняття «інститут» походить від латинського «institutum», що значить встановлення, запровадження, звичай. Історики зосереджують увагу на еволюційних механізмах розвитку інституцій та інститутів. З економічної точки зору інститути розглядають як засоби суспільного обміну та складові механізму регулювання ринкових відносин. Здійснюючи контент-аналіз джерел [1,2] розуміння поняття інституції, ми виокремимо такі характеристики, як порядок, заведений в суспільстві, а «інститут», відповідно, як організації, державні органи тощо. Інституції можна розглядати, як комплекс законів, правил, норм, котрі регулюють суспільні відносини, що забезпечуються органами влади та закладами, які їх виконують.

Інституційно-інноваційне середовище формується під впливом сукупності організаційних, правових, економічних інститутів, технологій і організацій, що сприяють створенню умов для успішного інноваційного розвитку, основною метою якого є сприяння перетворенню новацій в інновації, збереження і примноження інтелектуального потенціалу країни.

Інституційно-інноваційне середовище можна поділити на: глобальне, макрорівня, мезорівня, мікрорівня; ефективне, неефективне; збалансоване, незбалансоване; інтегроване, не інтегроване; інноваційна інфраструктура, створення якої планується, інфраструктура, що створюється, інфраструктура, що використовується, інфраструктура, що знаходиться на стадії розвитку.

Розвиток інноваційної діяльності в Україні регламентується низкою законів та законодавчих актів, зокрема законами України «Про інноваційну діяльність» (від 04.07.2002 №40-4), де прийняті основні аспекти формування та функціонування інноваційних структур, «Про наукову і науково-технічну діяльність» (№1316 – 4/2003), «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності України» (№443 –4/2003), «Про інвестиційну діяльність» (№1560 – 12) [4].

В Україні створено та функціонують (відповідно до Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року): індустриальні парки, станом на 10.03.2021 до Реєстру індустриальних (промислових) парків включено 47 індустриальних парків, у 23 із них визначено керуючі компанії, а 8 є учасниками. Також функціонують індустриальні парки, які не включені до Реєстру індустриальних парків; 16 технопарків; 24 центри інновацій та технологічного трансферу; 22 інноваційних центри; 38 центрів комерціалізації; 24 інноваційних бізнес-інкубатори, один інвестиційно-технологічний кластер; більше 30 кластерів; одне інноваційно-виробниче об'єднання; стартап-школи (суб'єкти господарювання, які надають теоретичні знання та практичні навички у сфері створення та діяльності стартапів); інкубаційні програми (програми для новостворених підприємств, спрямовані на розвиток стартапу); центри інтелектуальної власності (суб'єкти господарювання, що забезпечують реалізацію освітньо-професійних, освітньо-наукових та наукових програм, а також підвищення кваліфікації працівників у сфері інтелектуальної власності); венчурні та інвестиційні фонди; центри науково-технічної та економічної діяльності тощо [9].

Україна посідає 49 місце серед 132 економік, представлених у GII 2021. Глобальний індекс інновацій (GII) ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей. GII, що складається з приблизно 80 індикаторів, згрупованих у інноваційні вхідні та вихідні дані, має на меті охопити багатовимірні аспекти інновацій. Статистичний довірчий інтервал для рейтингу України в GII 2021 знаходиться між 43 і 53 місцями. У 2021 році Україна має кращі результати за

інноваційними результатами, а не за інноваційними ресурсами. Посідає 76 місце за обсягом інноваційного внеску, що є нижчим за минулий рік, але вище, ніж у 2019 році. За результатами інновацій Україна посідає 37 місце. Ця позиція така ж, як і минулого року, але нижча ніж у 2019 році [7].

У 2015 році світові лідери погодили 17 глобальних цілей (офіційно відомих як Цілі сталого розвитку). Ці цілі повинні створити кращий світ до 2030 року шляхом припинення бідності, боротьби з нерівністю та вирішення проблеми невідкладної зміни клімату. Керуючись цілями, уряди країн, бізнес, громадянське суспільство та широка громадськість повинні працювати разом, щоб побудувати краще майбутнє для всіх. Однією з важливих цілей є 9 Ціль, Промисловість, інновації та інфраструктури, яка включає 3 взаємозалежні цілі, що є основоположними для розширення можливостей громад та досягнення сталого економічного зростання та розвитку в усьому світі.

✓ Стійка інфраструктура. Розвиток якісної, надійної, стійкої інфраструктури, доступної для всіх;

✓ Сталі галузі промисловості. Розвиток інклюзивної та стійкої індустріалізації з метою подвоїти частку зайнятості та доходів промисловості в найменш розвинутих країнах до 2030 року та покращити доступ до фінансування для малих промислових підприємств;

✓ Інновації. Розвиток інновацій, наукових досліджень та технологічних оновлень, щоб зробити інфраструктуру та галузі більш стійкими та дбайливими до навколишнього середовища.

Тобто всі вони спрямовані на створення дій формування стійкої інфраструктури, сприяння інклюзивній та стійкій індустріалізації та інноваціям.

Функціонуюча та стійка інфраструктура є основою кожного свідомого суспільства. Щоб відповідати майбутнім викликам, всі галузі та інфраструктура повинні бути оновлені. Для цього необхідно сприяти інноваційним стійким технологіям та забезпечити рівний та універсальний доступ до інформації та фінансових ринків. Це принесе процвітання, створить робочі місця та гарантує, що ми побудуємо стабільні та процвітаючі суспільства по всьому світу (рис. 1) [3, 4].

Рис. 1. Завдання Цілей сталого розвитку 2030 р. в сфері промисловість, інновації та інфраструктури (сформовано на основі [3]).

Інклюзивна та стійка індустріалізація разом з інноваціями та інфраструктурою може вивільнити динамічні та конкурентоспроможні економічні сили, які створюють

нові робочі місця та дохід. Вони відіграють ключову роль у впровадженні та просуванні нових технологій, сприянні міжнародній торгівлі та забезпеченні ефективного використання ресурсів.

Проте менш розвинутим країнам пропонується прискорити розвиток свого виробничого сектору, якщо вони хочуть досягти цілі до 2030 року та збільшити інвестиції в наукові дослідження та інновації. Світове зростання виробництва неухильно падає навіть до спалаху пандемії COVID-19. Пандемія сильно вразила переробні галузі, що відображається в глобальних ланцюгах створення вартості та постачання продукції. Інновації та технологічний прогрес є ключовими для пошуку довготривалих рішень як економічних, так і екологічних проблем, таких як збільшення енергоефективності та ресурсів.

Європейська економічна комісія ООН підтримує країни в сприянні розвитку інноваціям, нарощування потенціалу щодо політики та інституцій для забезпечення можливості та підтримки інноваційних швидкозростаючих підприємств. Комітетом ЄЕК ООН з інновацій, конкурентоспроможності та державно-приватного партнерства за підтримки уряду Швеції, ЄЕК ООН та ОЕСР організовано низку спеціальних семінарів, щоб окреслити ключові концепції, встановити факти зацікавлених сторін із шести країн, щоб визначити рушії та перешкоди.

Перспектива формування інноваційної політики ЄЕК ООН полягає у оцінці масштабів та якості інноваційної політики, установ і процесів у шести країнах. Було успішно проведено у Східній Європі та на Південному Кавказі (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова, Україна), з постійними проханнями від держав-учасниць дотримуватись його рекомендацій щодо розвитку потенціалу та національних інновацій. Кінцевою метою повинно стати покращення інноваційної політики, інститутів і процесів, а також підвищення їх продуктивності та конкурентоспроможності для взаємного вивчення політики [10].

Інституційно-інноваційне середовище складається з 50 індикаторів, структуроване за трьома аспектами: інноваційне управління, інструменти інноваційної політики та процес інноваційної політики. Ці три аспекти в поєднанні охоплюють не стільки вхідні та вихідні заходи для інноваційної політики, скільки центральні механізми, які перетворюють вхідні дані на результати, такі як інституційний потенціал та розробка політики.

Інноваційне управління: оцінює загальну стратегічну, інституційну та законодавчу базу інноваційної політики, а також компетенцію та координацію між державними органами, залученими до інноваційної політики. Інструменти політики для сприяння та підтримки інновацій: аналізує інструменти політики, які застосовуються для підтримки попиту та пропозиції на інновації. На цьому рівні розглядають не лише масштаби, але й сферу застосування цих інструментів політики, їх якість та стан впровадження.

Процес інноваційної політики: досліджує основний процес інноваційної політики. У ньому розглядаються деталі та докази наслідків, обумовлених даними, при прийнятті рішень та подальшому розробці політики. Тобто формування політики відбувається з самого початку (формування порядку денного та обґрунтування) через розробку, впровадження, оцінку та навчання.

Реалізація інституційно-інноваційних зрушень є новим підходом ЄЕК ООН, яке підтримує зусилля щодо реформування інноваційної політики у Східній Європі та Південному Кавказі (Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Грузія, Республіка Молдова та Україна) шляхом оцінки та порівняння обсягів, якості та ефективності інноваційної політики, інститутів і процесів, а також шляхом надання практичних рекомендацій щодо політики та практичних прикладів. Доповнює міжнародні складені індекси, такі як Глобальний індекс інновацій Всесвітньої організації інтелектуальної власності та

глобальний індекс конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, більш уважно розглядаючи роль, яку політика та установи відіграють у сприянні інноваціям, і зосереджуючи увагу на групі країн із спільними економічними, структурними та інституційними особливостями. Результати можуть сформувати політичний діалог, процеси реформ, спільні ініціативи, фінансовані програми, інвестиції.

Набір інструментів політики, структурований у п'ять основних типів втручання державного сектору. Ці інструменти політики опрацьовано в інших країнах (наприклад, таких як у країни Скандинавії, країни Балтії, Бельгії, Франції, Ірландії, Сінгапурі та Великобританії). Вони включають:

1. Заходи для стимулювання бізнес-середовища, що сприяє розвитку (нормативно-правова база, що сприяє інноваціям та зростанню; оподаткування для стимулювання досліджень і розробок та інвесторів; додаткові заходи, коли уряд виступає першим рушієм у придбанні інноваційних продуктів або послуг);

2. Надання індивідуальних послуг (програми високого зростання, засновані на підході до управління клієнтами; розвиток екосистем; доступ до інноваційних послуг та інфраструктури);

3. Доступ до фінансування, адаптований до кожного етапу зростання (інструменти гранту та позики; краудфандинг, бізнес-ангели, інвестори та акселератори; венчурний капітал: моделі спільного інвестування та фондів);

4. Зміцнення внутрішніх можливостей фірми до зростання (лідерські здібності, наявність співробітників з необхідними технічними та творчими навичками, залучення та утримання талантів);

5. Інтернаціоналізація та мережі бізнес-агентств (консультації щодо ринкових тенденцій та входження; міжнародні мережі, включаючи зв'язки з діаспорою).

Для обґрунтування негативного впливу державного втручання часто використовуються три основні типи ринкової недостатності.

✓ Екстерналії. Основною причиною існування негативних зовнішніх ефектів є складність оволодіння виключно результатами внутрішніх інвестицій чи знань, тобто інновації легко копіюються, коли доведено, що вони комерційно життєздатні.

✓ Невизначеність. Це природна частина будь-якого інноваційного процесу і призводить до провалу ринку, оскільки створює інформаційні ризики.

✓ Неподільність. Для окупності інвестицій потрібна економія на масштабі. Однак виникають питання щодо необхідного масштабу виробництва, для забезпечення беззбитковості інновацій (табл 1.).

Таблиця 1. Стилізовані відмінності між типовими заходами підтримки МСП, підприємництва та новими підходами (сформовано авторами на основі [10])

Тип	Політика МСП	Підприємництво	Нові підходи
Обмеження та ризики	Неефективний перерозподіл ресурсів, підтримуючи роботу менш продуктивних підприємств	Більшість структур зазнають невдачі або стагнації; венчурні фонди підраховали, що 90% інвестицій не принесуть результату	Ефективна цільова підтримка. Ризик створення закріплених привілеїв (але його можна компенсувати шляхом моніторингу, якщо фірми досягають цілей зростання.
Інституції	Стандартні агенції малого та середнього бізнесу з відділами реформування бізнес-клімату та доступу до фінансування	Окремі установи, здебільшого з певною метою, інкубація	Автономні агентства, які використовують логіку ключових облікових записів, а держава регулює діяльність підприємця, супроводжуючи їх протягом усього життєвого циклу бізнесу.

Тип	Політика МСП	Підприємництво	Нові підходи
Процеси	Стандартні процеси з довгостроковими та річними планами роботи та показниками, такими як кількість підтримуваних МСП	Консультативна та менторська підтримка, як правило, на короткий період (від кількох місяців до року), спрямована на підтримку підприємця у запуску бізнесу	Необхідність постійного внутрішнього та зовнішнього моніторингу та оцінки з критеріями ефективності, які, якщо їх не досягти, призведуть до припинення підтримки

Метою інституційно-інноваційних зрушень в Україні є забезпечення не тільки комплексної інноваційної діяльності але і збереження та розвиток науково-технічного потенціалу країни в інтересах суспільства, його структурну перебудову враховуючи глобалізаційні процеси та міжнародне співробітництво.

Для успішної інституційно-інноваційних перетворень потрібні три основні складові:

- ✓ зробити інновації пріоритетом на державному рівні
- ✓ вкладати інвестиції в інтелектуальний капітал
- ✓ перетворити інвестиції в ефективну інноваційну діяльність.

В умовах глобалізації найкраще положення займають ті країни, які розвинули найкращу інноваційну інфраструктуру з ефективними знаннями у сфері інновацій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Нові підходи до інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності в Україні сьогодні є найактуальнішим питанням організаційного забезпечення як вітчизняних наукових установ, так і бізнес-організацій. Аналіз зарубіжного досвіду та національних особливостей виникнення та діяльності окремих елементів інституційно-інноваційних зрушень дозволить сформулювати основні напрями її формування в інноваційній сфері України. Їх реалізація включає низку заходів, спрямованих на оцінку сучасного стану інноваційної інфраструктури, її основних характеристик, визначення основних детермінант, можливостей та загроз розвитку інноваційної інфраструктури, основних інструментів та заходів щодо їх усунення. Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні оцінки масштабів та якості інноваційної політики, інституцій і процесів в Україні з врахуванням сучасних глобалізаційних викликів.

Список літератури

1. Cilman G. An Inquiry into the Nature and Use of Authority. Organization theory in Industrial Practice. N.Y., 1962. P. 119.
2. The Encyclopedia Americana: international edition (in thirty volumes). Goliier incorporated, 1998. Volume 15. P. 227.
3. Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 «Про цілі сталого розвитку в Україні до 2030 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Національна економічна стратегія на період до 2030 року від 03 березня 2021 р. № 179. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
5. Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: колективна монографія/ за заг. ред. д.е.н., професора Витвицької О.Д. Київ: ТОВ «АГРАР МЕДІА ГРУП», 2021. 450 с.
6. International Cooperation in Science, Technology and Innovation: Strategies for a Changing World (EUR 25508): Report of the Expert Group on International STI Cooperation to a EU Strategy for International Cooperation on STI. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012. 92 p.
7. Private Participation in Infrastructure (PPI) Project Database / World Bank Group. URL: <http://ppi.worldbank.org>.
8. Глобальний інноваційний індекс 2020. URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2020/
9. Міністерство економіки України 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoiInfrastrukturi>
10. OECD. (2020). SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe. Paris/European Union: OECD.

References

1. Gilman G. (1962). *An Inquiry into the Nature and Use of Authority*. Organization theory in Industrial Practice. N.Y. P. 119.
2. The Encyclopedia Americana: international edition (in thirty volumes).(1998). Glolier incorporated, Volume 15, P. 227.
3. Ukaz Prezidenta Ukrainy № 722/2019 vid 30.09.2019 «Pro tsili staloho rozvytku v Ukraini do 2030 roku». [Decree of the President of Ukraine «On the goals of sustainable development in Ukraine until 2030» No. 722/2019 dated 30.09.2019]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Natsional'na ekonomichna stratehiia na period do 2030 roku vid 03 bereznia 2021 r. № 179. [National Economic Strategy for the period up to 2030 No. 179 dated 03.03.2021]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
5. Upravlinnia innovatsijnoiu diial'nistiu: teoriia i praktyka. [Management of innovation: theory and practice]. (2021). In Vytvyts'koi, O.D. Kyiv: AGRAR MEDIA GROUP LLC.
6. International Cooperation in Science, Technology and Innovation: Strategies for a Changing World (EUR 25508): Report of the Expert Group on International STI Cooperation to a EU Strategy for International Cooperation on STI. (2012). Luxembourg: Publications Office of the European Union.
7. Private Participation in Infrastructure (PPI) Project Database / World Bank Group. Available at: <http://ppi.worldbank.org>.
8. Global Innovation Index (2020). Available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/2020/
9. Ministry of Economy of Ukraine (2021). Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=022cfe7f-2c18-4545-ab69-1a3a39aea3f8&title=StanRozvitkuInnovatsiinoiInfrastrukturi>
10. OECD. (2020). SME Policy Index: Eastern Partner Countries 2020: Assessing the Implementation of the Small Business Act for Europe. Paris/European Union: OECD.

Стаття надійшла до редакції 25.06.2021 р.